

Vanliga eponymer i primärvårdens dagliga arbete

Eponym är grekiska och betyder namngivare. Inom medicinen finns det mängder av eponymer, och det finns stora eponymlexikon. Jag vill med detta lilla »tidsfördriv« begränsa mig till de allra vanligaste, de som vi primärvårdsläkare träffar på i vårt dagliga arbete, väl medveten om att jag har förbigått en rad namn.

Alzheimers sjukdom. Alois Alzheimer (1864–1915), tysk psykiater och neuropatolog. Alzheimer lyckades 1906 genom en ny färgteknik identifiera ett slags markör för demens och kunde på så sätt för första gången visa ett samband mellan en skada i hjärnvävnaden och demenssjukdom.

1901 observerade han en 51-årig kvinnlig patient som hade egendomliga symtom i sitt uppträdande samt en förlust av korttidsminnet. 1906, då patienten dog, lyckades Alzheimer tillsammans med två italienska läkare att med en ny färgteknik upptäcka förändringar i patientens hjärna.

Babinskis fenomen. Joseph Jules François Félix Babinski (1857–1932), fransk neurolog. Under sina medicinstudier kom han tidigt i kontakt med Charcot vid la Salpêtrière i Paris. 1884 tog han examen med en avhandling om multipel skleros. Babinski följde i sin lärares fotspår och intresserade sig för hysterins patologi.

Han var den förste som presenterade acceptabla diagnostikskillnader mellan hysteri och organiska sjukdomar. 1896 beskrev han vad som numera är känt som Babinskis tåfenomen.

Bakercysta. Kallas även poplitealcysta, först beskriven av den engelske kirurgen William Marrant Baker 1839–1896.

Basedows sjukdom – Graves' sjukdom. Karl Adolph von Basedow (1799–1854), tysk läkare, berömd för att ha beskrivit symtomen på det som senare kom att kallas Graves'–Basedows sjukdom.

Den irländske läkaren Robert James Graves beskrev 1835 ett fall av struma med exoftalmus, samma konstellation av symtom som Basedow beskrev 1840. På den europeiska kontinenten är namnet Basedows sjukdom vanligare än Graves' sjukdom. Emellertid beskrevs struma och exoftalmus för första gången på 1100-talet av den persiske läkaren Sayyid Ismail Al-Jurjani!

Bechterews sjukdom. Vladimir Michajlovitj Bechterev (1857–1927), rysk neurolog, neurofysiolog och psykiater, är namngivare åt Bechterews sjukdom. Bechterev studerade vid den medicinska akademien i Sankt Petersburg. Han studerade även i Leipzig och hos Charcot i Paris. Han återvände till Ryssland, där han blev professor i Kazan och senare vid den militärmedicinska akademien i Sankt Petersburg. Bechterev blev välbekant för den sjukdom i ryggens leder som bär hans namn. Han dog av en förgiftning julaften 1927 i Moskva vid 72 års ålder. Förmodligen blev han mördad på Stalins befallning, eftersom han två dagar innan hade diagnostiserat en svår paranoia hos Stalin!

Bells pares. Charles Bell, 1774–1842, skotsk anatom, kirurg och fysiolog, namngivare åt den perifera facialis paresen – Bells pares.

Han var kirurg och även lärare i anatomi, dessutom tecknare. Han var militärkirurg och deltog i slaget vid Waterloo 1815, från vilket han dokumenterade sina krigserfarenheter i ord och teckningar.

Han publicerade detaljerade studier över hjärnans anatomi, »A new idea of a new anatomy of the brain«.

ALOIS ALZHEIMER
(1864–1915),
tysk psykiater
och neuropatolog.
Bildens
längst till vänster.

JOSEPH BABINSKI
(1857–1932),
fransk neurolog.
Andra bilden
från vänster.

KARL VON BASEDOW
(1799–1854),
tysk läkare.
Bildens i mitten.

VLADIMIR BECHTEREV
(1857–1927),
ryske neorolog,
neurofysiolog
och psykiater.
Andra bilden
från höger.

CHARLES BELL
(1774–1842),
skotsk anatom,
kirurg och fysiolog.
Bildens
längst till höger.

och var den förste att skilja mellan motoriska och sensoriska nerver. 1821 beskrev han facialisnervens förlopp och det tillstånd som leder till unilateral ansiktsförlamning. Han använde sin artistiska talang till att göra anatomiska vaxpreparat och detaljerade anatomiska och kirurgiska teckningar och skrev också en avhandling med instruktioner för konstnärer och tecknare, där han beskrev anatomin och fysiologin bakom olika ansiktsuttryck: »Essays on the anatomy of expression in painting«. Han slutade sin bana som professor i kirurgi vid universitetet i Edinburgh.

Colles' fraktur. Abraham Colles (1773–1843), irländsk kirurg, professor i anatomi, kirurgi och fysiologi vid Royal College of Surgeons i Irland. När han gick i skolan skedde en översvämning, som förstörde bydoktorshus. Abraham Colles hittade en anatomibok, som han lämnade tillbaka till doktorn. Denne lät honom behålla boken, och så började det. 1811 skrev han en betydelsefull avhandling om kirurgisk anatomi, från vilken en del termer har överlevt ända till våra dagar.

Han ihågkoms som en skicklig kirurg och för sin artikel 1814 »On the fracture of the carpal extremity of the radius«, en skada som är känd som Colles' fraktur.

Cushings syndrom. Harvey Williams Cushing (1869–1939), amerikansk neurokirurg och hjärnkirurgins pionjär. Han anses vara en av de största hjärnkirurgerna under 1900-talet. Han studerade medicin vid Harvard Medical School och kirurgi under ledning av Halsted (som givit namn åt en peang). Cushing var kirurg i de amerikanska trupperna i Europa under första världskriget.

Synfälsundersökning enligt Donders. Franciscus Cornelis Donders (1818–1889), holländsk oftalmolog med internationell ryktbarhet. Han är främst känd för att ha introducerat cylindriska linser för behandling av astigmatism.

Downs syndrom (mongolism). John Langdon Down (1828–1896) var en briljant medicinstudent på London Hospital. 1856 blev han superintendent vid The Royal Earlswood Asylum for Idiots. Han började undersöka de intagnas gommar och tungor. I sin rapport, som blev färdig 1866, beskrev han att i 16 fall var tungan degig och hade stora fårar, och man kunde konstatera stora fysiologiska och psykologiska förändringar hos de undersökta.

De hade mongoloida drag och liknade varandra, så att man kunde tro att de kom från samma familj. Detta var första indikationen på att det finns en specifik grupp av patienter med unika fysiska karakteristika.

Tillståndet kallades också länge för mongolism. Inte förrän 1959 upptäckte man att denna abnormitet berodde på att personerna hade tre exemplar av kromosom 21, kallat trisomi 21, och tillståndet fick namnet Downs syndrom.

Dupuytren's kontraktur. Guillaume Dupuytren (1777–1835), fransk anatom och militärkirurg. Han blev prosector i anatomi redan vid 18 års ålder. Trots att han med framgång behandlade Napoleons hemorrojder är han mest bekant för Dupuytren's kontraktur, som han beskrev 1831. Det viktigaste han skrev var annars »Treatise on artificial anus«.

Heberdens knutor. Heberdens knutor är uppkallade efter den engelske läkaren William Heberden den

ABRAHAM COLLES

HARVEY CUSHING

FRANCISCUS DONDERS

JOHN DOWN

GUILLAUME DUPUYTREN

WILLIAM HEBERDEN

THEODOR KOCHER

ERNEST-CHARLES LASÈGUE

äldre (1710–1801). Heberden var en man med briljant intellekt och en enastående förmåga till kliniska observationer. Han är mest känd för beskrivningen av de hårda benknutor i de distala interfalangealederna som utvecklas vid osteoartror.

Han är också känd som grundaren av reumatologin, och i dag heter det officiella brittiska reumatologförbundet The Heberden Society. Hans bidrag till medicinskt kunnande är enorma. Han gjorde en monumental, mästerlig beskrivning av angina pectoris. Han hade ett stort intresse för förebyggande medicin och gjorde observationer om Londons vattenledning och rekommenderade antingen destillering eller filtring innan man drack det!

Kochers axelledsreposition. Emil Theodor Kocher (1841–1917), schweizisk kirurg. Professor i kirurgi i Bern. 1909 fick han Nobelpriset i fysiologi eller medicin för sin operativa behandling av sköldkörtelsjukdomar, framför allt myxödem. Han är också namngivare åt reposition av axelledsluxation – Kochers metod.

Lachmans test. John W Lachman, amerikansk ortoped, professor, verksam vid Temple University, Philadelphia. Han har vikt sitt liv åt två saker: 1. Ortopedi 2. Gud. Han är hängiven katolik och går dagligen i kyrkan.

Som ortoped ägnar han mycket tid åt undervisning av studenter. Han är en extraordinär personlighet med ett överlägset intellekt. Han är älskad, respekterad och beundrad. Han upptäckte att patienter med rupturerade främre korsband har en s k främre draglåda.

Lasègues tecken. Ernest-Charles Lasègue (1816–1883), fransk filosof och läkare, en av 1800-talets intellektuella européer. Lasègue började läsa filosofi men övergick till medicin. Han ansåg att fysiologi och psykiatri kompletterade varandra, och han var särskilt intresserad av psykosomatiska sjukdomar och gjorde en av de tidigaste beskrivningarna av anorexia nervosa. I vår tid är han mest känd för att ha givit namn åt ischiasfenomenet Lasègues tecken.

McBurneys punkt. När vi misstänker appendicit talar vi om ömhet över McBurneys punkt. Vem var då denne McBurney?

Charles McBurney, amerikansk kirurg och professor (1845–1913), en av pionjärerna vad gäller diagnos och operation av appendicit. McBurneys klassiska beskrivning av tidig operation av appendicit presenterades för New York Surgical Society 1899. Han beskrev området för den maximala buksmärtan, nu känd som McBurneys punkt, MB. Han var en hängiven jägare och fiskare och dog under en jaktutflykt 17 februari 1913 av en koronartrombos.

Osgood–Schlatters sjukdom. Carl B Schlatter (1864–1934), schweizisk professor i kirurgi, är tillsammans med den amerikanske ortopedkirurgen Robert Bayley Osgood (1873–1956) namngivare åt Osgood–Schlatters sjukdom, en av de vanligaste orsakerna till knäsmärta hos ungdomar.

Parkinsons sjukdom. James Parkinson (1755–1824), engelsk läkare, geolog, paleontolog och politisk aktivist. Han är mest berömd för sitt arbete »An essay on the shaking palsy«, som han skrev 1817, i vilket han

**CHARLES
MCBURNEY**
(Till vänster)

**JAMES
PARKINSON**
(I mitten)

**FRITZ DE
QUERVAIN**
(Till höger)

var den förste att beskriva paralysis agitans, ett tillstånd som senare kom att kallas Parkinsons sjukdom. Parkinson var en synnerligen mångsidigt intresserad läkare.

Hans far var apotekare och kirurg. James blev själv erkänd som kirurg 1784 och övertog pappans kirurgiska mottagning. Han var övertygad om att varje läkare skulle kunna stenografi och utbildade sig i detta uråldriga, men fortfarande aktuella, skrivsätt.

Vid sidan om sin blomstrande praktik hade han ett stort intresse för geologi, paleontologi och politik. Han var en stark förkämpe för de underprivilegerades rätt och en stark kritiker av den dåvarande engelska regeringen. Han ansåg att folket skulle ha representation i underhuset. Han blev inblandad i en rad sociala och revolutionära frågor, och troligen var han också en stark förespråkare för franska revolutionen.

Han var medlem i en del hemliga politiska sällskap, och hans medlemskap ledde till att han blev kallad till förhör hos Konungens stora råd med anledning av misstankar om en mordkomplott mot George III. Som tur var för Parkinson glömdes hela affären bort, och han blev inte anklagad för något och kunde återgå till sin medicinska karriär!

Han var också intresserad av folkhälsoarbete och en förkämpe för de mentalt handikappade.

Hans livsåskådning var katastrofismen, dvs att jordens geologi och biosfär skapades av naturkatastrofer. Som ett exempel angav han syndafloden, och han var övertygad om att skapelse och förintelse var processer ledda av Gud.

Phalens test. George S Phalen (1911–1998), amerikansk handkirurg. Phalens test görs vid misstänkt karpaltunnelsyndrom. Testet presenterades av Phalen vid den amerikanska handkirurgföreningens kongress 1948 och är nu känt som »Phalen's sign». 1969 blev Phalen ordförande för den ortopediska sektionen inom American Medical Association.

Quervains tyreoidit. Fritz de Quervain (1868–1940), schweizisk kirurg, ledande auktoritet på tyreoides sjukdomar. Han är också namngivare till Quervains sjukdom i handleden, en förtjockning av abductor pollicis longus och extensor pollicis brevis, som mest drabbar kvinnor och som också kallas »washer woman's sprain – tvättgummans stukning».

Quinckes ödem. Heinrich Irenaeus Quincke (1842–1922), tysk internmedicinare och kirurg. Hans huvudsakliga bidrag till internmedicinen var lumbalpunktion för diagnostiskt och terapeutiskt ändamål. Men han är mest känd för det angioödem som vi kallar Quinckes ödem.

Rinnes test. Heinrich Adolf Rinne (1819–1868), tysk otolog. 1855 beskrev Rinne den kombinerade proces-

sen i trumhinnan och mellanörats ben. Med denna metod kunde han jämföra benledning och luftledning. Dock blev metoden inte accepterad förrän efter Rinnes död.

Rombergs tecken. Moritz Heinrich Romberg (1795–1873), tysk neurolog, studerade i Berlin.

1830 var han den förste att bli »Privatdozent» i specialpatologi och terapi och kan därför kallas Tysklands första kliniska neurolog. 1845 utnämndes han till professor i neurologi i Berlin. Rombergs viktigaste arbete inom medicinen rör neuropatologin, där han beskrev vad som kom att kallas Rombergs tecken.

Salmonellos. Daniel Salmon (1850–1914), amerikansk veterinär. Det var egentligen hans kollega Theobald Smith som upptäckte salmonellabakterien, men Salmon hävdade att det var han och tog åt sig äran!

Tinels tecken. Jules Tinel (1879–1952), fransk neurolog. Tinels tecken använder vi vid misstänkt karpaltunnelsyndrom.

Jules Tinel föddes i en familj med fem generationer av medicinare. Han deltog i den franska motståndsrörelsen under andra världskriget och blev tillfångatagen. Hans son Jacques dödades av nazisterna. Tinel drog sig tillbaka 1945 och dog 1952 av en hjärtattack.

Valsalvas manöver. Antonio Maria Valsalva, (1666–1723), föddes i Imola, där nu en av Italiens formel 1-banor finns. Han studerade medicin i Bologna. Valsalva upptäckte funktionen att höja trycket i mellanörat genom att pressa luft från näsan genom örontrumpeten, något som vi rekommenderar till förkyl-
da patienter. Valsalva är också namngivare åt sinus valsalvae, den bildning i aorta varifrån koronarkärlen utgår.

Webers test. Friedrich Eugen Weber (1832–1891), tysk otolog. Med Webers test kan man avgöra om hörselnedsättningen är sensorineuronal eller ledningsbetingad.

En stämgafl placeras mitt på hjässan. Om ljudet lateraliseras till det sjuka örat betyder det ledningshinder, och om det lateraliseras till det friska örat betyder det sensorineuronal hörselnedsättning.

Yersinia pestis. Alexandre Yersin (1863–1943), fransk-schweizisk läkare och bakteriolog, verksam vid Pasteurinstitutet.

1894 blev han sänd av franska regeringen och Pasteurinstitutet till Hongkong för att studera en pågående pestepidemi. Då upptäckte han den gramnegativa bakterie som först kallades Pasteurella pestis, men som sedan bytte namn till Yersinia pestis.

Med yersinios brukar man i våra dagar mena en vanligare sjukdom, orsakad av en annan bakterie, som också bär hans namn: Yersinia enterocolitica. 1934 blev Yersin utnämnd till hedersdirektör för Pasteurinstitutet.

**HEINRICH
QUINCKE**

**MORITZ H
ROMBERG**

DANIEL SALMON

**ANTONIO M
VALSALVA**

**ALEXANDRE
YERSIN**

Gunnar Hjernerstam
provsialläkare,
med dr h c, Storuman
gunnar.hjernerstam@telia.com